

Breit (Bánlaky) József

(1863–1945)

Családi háttér és tanulmányok

Breit József 1863. február 14-én született a Krassó vármegyei Lugoson. Vér szerinti apjának kiléte bizonytalan, azonban neve a zsidó vallású Salomon Breit magánzó és Rosalia Sternheim gyermekeként szerepel a lugosi hitközség anyakönyvében. 1888. október 31-én áttért a római katolikus vallásra. 1931. március 28-án vezetéknévét Bánlakyra változtatta.

Breit József 1876–1883 között a lugosi Római Katolikus Magyar Főgimnáziumot végezte, majd ott 1883-ban sikeres érettségi vizsgát tett. 1883–1884 folyamán orvosi tanulmányokat folytatott a budapesti egyetemen.

1895. október 23-án házasodott meg, felesége Axmann Etelka-Rózsa (Axmann Vince magyar királyi honvéd alezredes lánya) volt. Házasságukból két fiú (1896-ban Zoltán, majd 1899-ben Vince, mindketten Budapesten), valamint egy lány (1905-ben Ilona Kassán) született. Zoltán fia, aki katonatiszti pályára készült, a bécsújhelyi tisztképző iskolát végezte, 1916-ban súlyos sebesülést szenvedett az orosz hadszíntéren, s az első világháborút főhadnagyi rendfokozatban fejezte be. Az 1920-as években jogi tanulmányokat folytatott, majd ügyvédként dolgozott. 1931 márciusa után a Bánlaky családnevet használta.

Vince fia 1917–18-ban zászlósként harcolt a világháborúban. A két világegyezmény közötti időszakban festőművészként és könyvillusztrátorként szerzett jól csengő nevet, azonban ő továbbra is megtartotta a Breit családnévet.

A kor szokásainak és a Monarchia fegyveres erejében uralkodó elvárásoknak megfelelően számos nyelvet sajátított el valamilyen szinten. Magyarul és németül tökéletesen beszélt és írt, szlovák és román nyelven a szolgálat igényeinek megfelelően beszélt (ez csupán néhány száz kifejezés ismeretét jelentette, amelyek segítségével az adott tiszttel szóban már érintkezni tudott katonáival a szolgálat napi ellátása során), orosz és francia nyelven pedig némi nyelvismerettel rendelkezett.

Katonatiszti és tábournoki pályafutása

Katonatiszti pályafutását 1884. október 1-jén egyéves önkéntesként kezdte a magyar királyi 18. honvédtáborban, Lugoson. (A magyar királyi Honvédségben 1883-ban vezették be az egyéves önkéntesi intézményt a középiskolai – főgimnázium, főreáliskola – vagy azzal egyenrangú végzettséggel rendelkező honvéd újoncok számára, akik két év helyett csak egyet szolgáltak ténylegesen, s kiképzési idejük végén általában őrmesterré, majd tartalékos hadnaggyá léptették elő őket. A tartalékos hadnaggyból több hónapos csapatszolgálat, valamint egy átképző tanfolyam és egy kiegészítő vizsga sikeres letétele után válhatott hivatásos tiszttel.) 1884–1885 folyamán a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia szabadságolt állományú (vagyis tartalékos) tisztképző tanfolyamát végezte el Budapesten, igen jó eredménnyel. Közben 1885. április 1-jén egyéves önkéntes címzetes tizedessé, 1885. augusztus 8-án pedig egyéves önkéntes címzetes szakaszvezetővé nevezték ki. 1885. augusztus 11-én áthelyezték a Kassán állomásozó magyar királyi 39. honvédtáborba, ahol 1885. szeptember 20-án egyéves önkéntes címzetes őrmesteri, 1885. december 31-én pedig tartalékos hadnaggyi kinevezést kapott. 1886. július 1-jétől a magyar királyi 9. honvéd gyalogfőhadnagyban teljesített szolgálatot Kassán. 1886. augusztus 3-án eredményes hivatásos tiszti kiegészítő vizsgát tett Budapesten. 1886. szeptember 1-jén ténylegesítési próbaszolgálatra osztották be a kassai 9. honvéd gyalogfőhadnagyba Kassán. 1887. június 1-jén áthelyezték a miskolci magyar királyi 10. honvéd gyalogfőhadnagy állományába, ahol 1888. május 1-jén tényleges állományú hadnaggyá nevezték ki. Breit József 1888–1889-ben elvégezte a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyamát Budapesten, ahol az öt legjobb eredményt elért hallgató között végzett, akik felvételi vizsga nélkül lehetőséget

kaptak az 1852-ben alapított bécsi császári és királyi Hadiiskola elvégzésére. A császári és királyi vezérkar szakiskoláján 1889 novembere és 1891 októbere között folytatta tanulmányait, amelyet végül megfelelt összeredménnyel végzett el. 1889. november 1-jén, hadiiskolai tanulmányai idejére a pozsonyi magyar királyi 13. honvéd gyalogfeldandárba helyezték át. A vezérkari képzés befejeztével az osztrák–magyar szárazföldi haderőben szokásos módon azonnali hatállyal vezérkari beosztásba helyezték, 1891. október 14-től a császári és királyi VII. hadtest vezérkari osztályán szolgált Temesváron, 1891. november 1-jétől mint főhadnagy. 1892. november 1-jétől fogalmazótisztként tevékenykedett a budapesti magyar királyi Honvédelmi Minisztérium 1. ügyosztályán. 1893. november 1-jétől a magyar királyi 77. honvéd gyalogdandár segédtisztjeként folytatta pályáját Kassán. 1894. november 1-jén a magyar királyi I. honvédkerületi parancsnokság kerületi segédtiszt helyettese lett Budapesten, s ezen beosztásában 1895. május 1-jén 2. osztályú századossá, 1897. május 1-jén pedig 1. osztályú századossá nevezték ki. 1897. június 10-től fogalmazótisztként ténykedett a budapesti Honvédelmi Minisztériumban. 1898. október 1-től közel három éven át a budapesti Ludovika Akadémián működő magyar királyi honvéd felsőbb tiszti tanfolyam tanára volt, amely testhezállónak bizonyult számára. Közben 1900. március 8-án hivatalosan is áthelyezték a vezérkari testülethez. 1901. augusztus 15-én századparancsnoki megbízatást kapott a magyar királyi 16. honvéd gyalogezredben Besztercebányán. 1902. május 1-jén őrnaggyá, s egyidejűleg az 1. zászlóalj parancsnokává nevezték ki a besztercebányai 16. honvéd gyalogezredben. 1904. május 13-tól a magyar királyi III. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnökeként tevékenykedett Kassán. 1906. szeptember 20-tól a magyar királyi honvéd törzstiszti tanfolyam tanára lett Budapesten, amely beosztásában 1906. november 1-jén alezredessé léptették elő. (A honvéd törzstiszti tanfolyam célja az volt, hogy az előléptetésre alkalmas századosok a törzstisztek – az őrnagyok, az alezredesek és az ezredesek tartoztak ebbe az állománykategóriába – számára szükséges elméleti ismereteket megszerezzék, amelyekből felkészülhettek a törzstiszti vizsgára.) 1908. szeptember 1-jétől a magyar királyi honvéd tájékoztató tanfolyamon (a honvéd törzstiszti tanfolyam új megnevezése) látott el tanári teendőket Budapesten. 1910. május 1-jén ezredessé és egyúttal a miskolci magyar királyi 10. honvéd gyalogezred parancsnokává nevezték ki. 1913. március 27-én ismételten a honvéd tájékoztató tanfolyam – egyúttal a felsőbb tiszti tanfolyam – parancsnoka lett a budapesti honvéd Ludovika Akadémián. 1914-ben a budapesti Delej utca 12.-ben lakott családjával. Legtöbb korabeli tisztársához hasonlóan a Monarchia részvételével 1914 előtt zajlott

hadjáratban (például Bosznia-Hercegovina 1878-as okkupációjában, a Novi Pazar-i szandzsák 1879-es megszállásában, az 1869-ben és 1882-ben lezajlott dél-dalmáciai és hercegovinai felkelés leverésében), továbbá megfigyelőként a dualizmus időszakában zajlott különböző külföldi katonai missziókban, helyi háborúkban (példának okáért az 1904–1905-ös orosz–japán háborúban, vagy az 1912–1913-ban lezajlott két Balkán-háborúban) nem vett részt, ezért ő sem rendelkezett konkrét harctéri tapasztalatokkal az első világhéges kiobbanásakor.

Az első világháború kitörésekor, 1914. augusztus 1-jén Breit Józsefet császári és királyi vezérőrnaggyá és egyidejűleg a magyar királyi 107. népfelkelő gyalogdandár parancsnokává nevezték ki. (A népfelkelő alakulatok és seregtettek békeidőben általában nem léteztek, csak háború esetén állították fel azokat. Állományukba idősebb, sorkatonai szolgálatukat már letöltött hadköteles férfiak tartoztak, felszereltségük és kiképzettségük a Honvédség alakulataival összehasonlítva is sok kívánnivalót hagyott maga után.) Breit tábornok dandárjával a balkáni hadszíntéren a Szerbiával határos Pancsova és Kevevára közötti Duna-szakasz védelmét látta el. 1914 szeptemberében a Száván átkelt kisebb erejű szerb csapatokat Pancsovánál sikerült viaszorítania. 1914. szeptember végétől december közepéig a Száva folyó mentén, szerb területen harcolt seregtestével a 7. közös gyaloghadosztály kötelékében. 1915. január 25-től a magyar királyi 109. népfelkelő gyalogdandárt irányította, amely Versec, Mehádia és Orsova térségében a Duna vonalát biztosította. 1915. május 20-tól a magyar királyi 16. honvéd hegyidandár parancsnokaként folytatta a küzdelmet a balkáni fronton. 1915. július 11-től a 16. honvéd hegyidandár parancsnokaként az olasz hadszíntér isonzói szakaszán, azon belül is a Doberdó-fennsíkon harcolt a magas saját veszteségekkel járó második és harmadik isonzói csatában. 1915. október 22-től betegszabadságon tartózkodott a Laibachban található tartalékkórházban. (Nem a harctéren elszenvedett esetleges sebesülés, hanem jóval inkább lelki eredetű sérülés okán került kórházba. Az elhíresült eset lényege az volt, hogy a nála rangban fiatalabb Lukachich Géza vezérőrnagy, a 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnokának alárendeltségébe került seregtestével, amely tény Breit vezérőrnagyot annyira felzaklatta, hogy képtelen volt tovább vezetni dandárját, és idegösszeroppanást kapott.) 1916. június 1-jén várakozási illetékekkel egy évre szabadságotlák. (A katonai felülvizsgáló bizottság által részleges rokkantnak nyilvánított tiszteket fél illetménnyel – várakozási illetékekkel – legfeljebb egyéves időtartamra szabadságotlák. A fél vagy egy év után megejtett újbóli egészségügyi felülvizsgálat eredményétől függően, ha az illető tiszte szolgálatra alkalmasnak találták, folytathatta tiszti pályafutását, vagyis viaszahívták aktív szolgálatra,

vagy kisebb igénybevétellel járó beosztásba. Alkalmatlanság esetén viszont leszerelték.) 1916. június 5-én ugyanakkor megbízták a császári és királyi Hadügyminisztérium egyik mozgó felülvizsgáló bizottságának vezetésével, amelynek hatásköre kiterjedt a császári és királyi pozsonyi V., a kassai VI. és a nagyszebeni XII. hadtestek kiegészítő területére. (A mozgó felülvizsgáló bizottság egy tábornokból, egy katonaoorvosból és egy titkárból állt. A bizottság jogosult volt mindegyik hátországbán található egészségügyi és rehabilitációs intézményben található személyek frontszolgálati alkalmasságát ellenőrizni. Az ellenőrzés során alkalmasnak találtakat rögtön a frontra irányították. A bizottság tagjai jogosultak voltak az ellenőrzött intézményekben szolgálatot ellátó személyzet létszámát is megvizsgálni, és a felesleges embereket szintén a hadszíntérre küldeni.)

1916. november 11-től a magyar királyi 39. honvéd gyaloghadosztály megbízott, majd 1917. február 16-tól a 39. honvéd gyaloghadosztály tényleges parancsnokaként irányította annak harcait a román hadszíntéren. Breit vezérőrnagy Erdély keleti határán, az Úz és a Csobányos völgyét, valamint az azokat kísérő magaslatokat védelmezte a szemben álló orosz csapatok ellenében. Nevéhez fűződik az 1917. március 8-án végrehajtott rohamtámadás levezénylése, amelynek eredményeként csapatainak a Magyaros–Lápos–Söverjes stratégiai fontossággal bíró magaslatokat csekély veszteséggel sikerült visszafoglalni az orosz védőktől. A támadók 45 főnyi veszteséget szenvedtek, a szemben álló orosz 49. hadosztály viszont több mint 1000 hadifogoly, 17 géppuska és 5 aknavető elvesztését könyvelhette el.

Az általa elért hadisikerek hatására IV. Károly király Breit Józsefet 1917. augusztus 1-jén császári és királyi altábornaggyá nevezte ki beosztásában. 1917 novemberétől a Breit-csoport (a 39. honvéd gyaloghadosztály, valamint a császári és királyi 3. lovashadosztály) parancsnoki teendőit látta el a román hadszíntéren a Breszt-Litovszkban a központi hatalmak és Szovjet-Oroszország képviselői által megkötött béke aláírásának időpontjáig.

1918. március 14-től a 39. honvédhadosztály parancsnokaként hátországi rekvirálásokat, vagyis élelmiszer-begyűjtéseket végzett a hadsereg ellátásának biztosítására, továbbá karhatalmi feladatokat (katonaszökevények összegyűjtése, a hadüzemekben dolgozó munkások féken tartása) hajtott végre. A hadosztály parancsnoksága közben Budapesten állomásozott. 1918. július 30-tól a 39. honvédhadosztály parancsnokaként az olasz hadszíntér dél-tiroli szakaszán, a Sasso Rosso környékén és a Hétközség-fennsíkon zajlott harcokban vett részt a háború végéig. 1918. október 30-án a császári és királyi VI. hadtest ideiglenes parancsnokává nevezték ki (az osztrák–magyar fegyverszüneti

delegáció élén, az olaszokkal Padovában tárgyaló Viktor Weber von Webenau gyalogsági tábornok helyett) az olasz hadszíntéren, annak élén élte át az Osztrák–Magyar Monarchia katonai összeomlását. Hadosztálya a november 3-án aláírt padovai fegyverszünet felemás értelmezése miatt olasz hadifogságba esett, Breit József altábornagy viszont törzsével együtt éppen elkerülte azt. Hazatérése után, 1919. január 1-jén nyugállományba helyezték. 1919. augusztus 20-tól a budapesti katonai kerület igazolóbizottságának elnökeként tevékenykedett, így vett részt az általános elszámoltatásban. (Az igazoló eljárás során az állami hivatalnokok, tisztviselők, a császári és királyi hadsereg, valamint a Honvédség hivatásos, tartalékos és nyugállományú tisztjeinek tevékenységét vizsgálták az 1918 novemberre és 1919 augusztusa közötti időszakban. A cél annak megállapítása volt, hogy az illető személy vállalt-e olyan munkakört, vagy tanúsított-e olyan magatartást, amely a tisztí állás követelményeivel össze nem egyeztethető, továbbá annak tisztázása, hogy a Tanácsköztársaság idején teljesített-e a kötelező vagy rákényszerített munkát meghaladó szolgálatot.) Nyugállományba helyezése után a magyar fővárosban, a VI. kerületi Szondy út 89. alatt, később a budai Donáti utcában, majd 1939-től a Fery Oszkár utcában lakott. Az 1944–45-ös budapesti ostromban bombatalálatot kapott lakóházából Zoltán fia Üllőre menekítette. 1945. október 12-én Üllőn hunyt el, két nap múlva temették el az üllői római katolikus temetőben. Sirja 2013 óta a Nemzeti Sirkert része.

Címei és kitüntetései

Breit József tábornok pályája során különböző címeket is birtokolt. 1916. február 15-én magyar nemesi címet és a doberdói előnevet adományozta számára az uralkodó. Szakértelmét, tapasztalatait és tekintélyét a köz érdekében, különböző tudományos grémiumokban is kamatoztatni tudta, hiszen 1925. június 25-től a Magyar Történelmi Társulat tagja, 1925. február 10-től pedig a korabeli magyar tisztí- és tábornoki kar legillusztrisabb és legtekintélyesebb tagjait tömörítő Magyar Katonai Írók Körének tagja, 1929. december 17-től a Magyar Katonai Írók Körének elnöke, 1940. március 14. és 1944. március 29. között a Magyar Katonai Írók Körének tiszteletbeli elnöke volt. A Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának 1909-től volt a tagja.

Breit altábornagy érdemeit és szakmai elhivatottságát számos osztrák–magyar és egy magyar kitüntetés adományozásával is elismerték. 1898. december 2-án a Jubileumi Emlékérmét a fegyveres erő számára, 1899. szeptember 22-én

a Bronz Katonai Érdemérmét piros szalagon, 1908. december 2-án a Katonai Jubileumi Keresztet, 1909. április 15-én a Katonai Érdemkeresztet, 1910. október 20-án a Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztályát, 1911. április 30-án az Ezüst Katonai Érdemérmét, 1915. január 27-én az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjét hadidíszítménnyel (utólag kardokkal), 1915. augusztus 23-án a Katonai Érdemkereszt II. osztályát hadidíszítménnyel (utólag kardokkal), 1916-ban a Vörös Kereszt I. osztályú Díszjelvényét, 1917. május 25-én az Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztályát hadidíszítménnyel és kardokkal, 1932-ben a Magyar Érdemkereszt II. osztályát csillaggal kapta meg, továbbá viselhetette még az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályát is.

A külföldi kitüntetések közül 1917-ben a Német (Porosz) Vaskereszt II., 1917. július 17-én a Német (Porosz) Vaskereszt I. osztályának birtokosa lett.

Breit József jelentősebb munkái

Gedrängter geschichtlicher Abriss der Gegend Orsova. Ada-Kaleh, 1892.

Az 1870–71. évi német–francia háború története. I–III. rész. Budapest, 1896–1899.

A magyar hadaknak Mária Terézia első háborúiban való közreműködésének története. Budapest, 1896.

Magyarország 1848–49. évi függetlenségi harcának katonai története. I–III. kötet. Budapest, 1897–1899.

Az egyetemes hadtörténelem vázolata. A cs. és kir. katonai akadémiákon használt haditörténelmi tanszegédlet nyomán a magyar vonatkozású események bővebb feldolgozásával. I–II. kötet. Budapest, 1899–1900.

Bonaparte 1797. évi hadjárata. Hadtörténelmi tanulmány. 1 áttekintő hadművelési vázlattal. Budapest, 1900.

A harctéri szolgálatról. I–II. rész. Budapest, 1901–1902.

A harctéri szolgálat körébe vágó harcászati feladatok alkalmazó megbeszélése. 1–2. rész. Budapest, 1901–1902.

Az új gyalogsági lövőtűz harcászati fontos határozmányainak megbeszélése. Budapest, 1906.

Az új gyalogsági lövőtűz harcászati fontos határozmányainak megbeszélése. Budapest, 1907.

A gyalogság harcászata. Budapest, 1907.

Der russisch–japanische Krieg 1904–1905. Teile 1–2. Wien, 1910–1912.

- Északon és Délen.* In Lándor Tivadar (szerk.): *A Nagy Háború írásban és képen.* 1. rész. Budapest, 1915.
- Der Angriff der 39. HID zwecks Wiedereroberung der Höhenstellung Lápos–Magyaros–Söverjes an der Siebenbürgischen Ostgrenze.* Wien, 1918.
- A 39. honvéd-gyaloghadosztály harcai Erdély keleti határán. Magyarós elfoglalása 1917. március 8.* Budapest, 1921.
- A magyarországi 1918/19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története. I–III. kötet.* Budapest, 1925–1929.
- Az 1914. évi osztrák–magyar–szerb–montenegrói hadjárat.* Budapest, 1926.
- A magyar nemzet hadtörténelme.* 24 kötet. Budapest, 1928–1942.
- A magyar királyi kassai 39. honvéd gyaloghadosztály harcai Erdély keleti határán. A Magyaros-tető elfoglalása 1917. március 8-án.* Budapest, 1944.

Irodalom

- Bachó László, dezséri (szerk.): *A Magyar Kir. honvéd Ludovika Akadémia története.* Budapest, Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia, 1930.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Altábornagyok.* Budapest, HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, 2019.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918.* Budapest, M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, 1928.
- Pollmann Ferenc: *Oroszlán, karddal és lúdtollal. Doberdói Bánlaky József élete és munkássága.* Budapest, Históriaantik, 2014.

Források

- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Tiszti anyakönyvi lapok 3624
- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, HM Általános 4. osztály 1939
- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár, Personalia 3/B